

HORNYÁK ÁRPÁD

A DÉLVIDÉK DÉLSZLÁV BIRTOKBA VÉTELE 1918-1920

A történelmi Délvidék az I. világháború után Jugoszláviához került, jelentős részben magyar lakosság által lakott területek: a Bácska, a Bánság délszláv államhoz került nyugati része, a Baranya háromszög, illetve a Muraköz és a Muravidék. Írásomban azonban elsősorban a Délvidék „magterületeire” a Bácskára és a Bánátra, e két területnek a délszláv közigazgatás struktúrájába történő beillesztésére és a velük kapcsolatos jelentősebb adminisztratív változásokra fókuszálok.

A szóban forgó területek újabb kori történelmük során a második világháborúig mindössze két alkalommal képeztek egy közigazgatási egységet: előbb a Szerb Vajdaság (1849-1860) majd a Dunai bánság idején 1929-1941 között. Ez a régió már a 17. század végétől helyet kapott a szerb nemzeti törekvésekben, és a szerb politikai gondolkodásban időről-időre változó keretek között, a dualizmus korának végéig jelen volt a területek autonómiájának, esetleg Szerbiához csatolásának gondolata. Míg az elsőre példa volt a már említett Szerb Vajdaság esete, az utóbbi foratókönyv gyakorlati megvalósításának lehetősége az első világháború kirobbanásával érkezett el.

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc leverése után a bécsi udvar hatalompolitikai megfontolásokból, teret engedve a szerb nemzeti követeléseknek, létrehozta a Magyar Királyság déli területein a Szerb Vajdaságot, kiszakítva azt a magyar közigazgatás fennhatósága alól. A Szerb Vajdaság 1860-as felszámolása után azonban a terület ismét visszakerült a magyar vármegyerendszerbe. Bács-Bodrog vármegye Zombor, Krassó-Szörény vármegye Lugos, Torontál vármegye Nagybecskerek, Temes vármegye Temesvár központtal alkották a magyar közigazgatás kereteit, amelyek külön-külön, a magyar közigazgatási hagyományoknak megfelelően jársokra tagolódtak. Ezt követően a térség közigazgatásában – eltekintve a katonai határőrvidék 1873-as beillesztésétől a magyar vármegyerendszerbe – az első világháború végéig nem volt jelentősebb változás.

A Délvidék elcsatolására és Szerbiához kapcsolására vonatkozóan a szerb kormány már 1914 szeptemberében megfogalmazta követeléseit, amelyek értelmében a háború utáni délszláv állam északi és észak-keleti határa Orsava felett a Dunától a hegylánc mentén északra a Marosig húzódott (Aradot, Lugost és Lippát Romániának hagyva), a Marost követte a torkolatáig, majd a Dráva irányában, annak folyását követve (Szerbiának hagyva Szabadkát és Baját) a Mura mentén Leibnitzig ért volna.¹ E területek megszerzésére a háború utolsó hónapjaiban, a szaloniki front áttörését követően nyílt lehetősége a szerb hadvezetésnek. A puszta erőfölényen túl a területek szerb megszállását lehetővé tették az 1918. november 13-án a magyar és a szerb kormány, valamint az Antant részéről aláírt belgrádi katonai konvenció rendelkezései is. Nem csekély mértékben mozdította elő azonban a terlep előkészítését a szerb bevonulásra a terület délszláv, mindenekelőtt szerb lakosságának politikailag aktív rétege is.

A Monarchia összeomlását megelőző hetekben a Délvidéken is felgyorsultak az események. Az uralkodói manifesztum, amelyben IV. Károly nemzeti tanácsok megalakítására szólította fel a birodalom Lajtán túli területein élő népeit, a Lajtán innen is termékeny talajra hullott a nemzetiségek körében. Valóságos versenyfutás alakult ki az egyes nemzetiségek és nemzetek politikai vezetése és önkéntes aktivistái részéről a délvidéki hatalom, értsd közigazgatás megszerzése, illetve megőrzése és biztosítása céljából.

¹ EKMEČIĆ 1973, 87.

Az egyes nagyobb városokban párhuzamosan zajlottak az események. Jó példa erre Újvidék esete, ahol 1918. október 27-én Jaša Tomić, a Radikális Párt vezetője – aki egyben az egykori újvidéki polgármester és a Magyar Királyságban élő szerbek radikális polgári vezetőjének, Svetozar Miletićnek a veje és politikai örököse volt – bejelentette a baranyai, a bánáti és a bácskai szerb-bunyevác nemzeti tanács megalakítását, amely szükség esetén kész átvenni a hatalmat.² Ugyanezen a napon ugyanakkor az újvidéki magyar és német munkásság és polgárság támogatásáról biztosította a megalakuló Magyar Nemzeti Tanácsot. De példának hozhatjuk Szabadkát is, ahol szintén november 3-án megalakult a bunyevác nemzetőrség, másfelől ezzel egyidejűleg a magyar nemzeti tanács átvette a városházán.³

Miközben a helyi politika szintjén zajlott a vetélkedés, a szerb hadsereg sem tétlenkedett. 1918. november 5-én a szerb főparancsnokság elrendelte a Bánát és a Bácska megszállását a Maros–Szabadka–Baja vonalig.⁴ A szerb csapatok még aznap bevonultak Zimonyba (Zemun) és Pancsovára (Pančevo), egy napra rá pedig Fehértemplomba (Bela Crkva). Két nappal később, 1918. november 7-én pedig Boško Pavlović szerb hadnagy 300 hazatérő szerb katonával Újvidéken megszervezte a szerb katonai rendőrséget, megteremtve a feltételét annak, hogy az újvidéki szerb nemzeti tanács 8-ról 9-re virradó éjjel, értesülvén a szerb csapatok bevonulásáról a Szerémségbe, elhatározza a még magyar vezetés alatt álló városi közigazgatás felletti ellenőrzése megszerzését.⁵

A magasabb politika szintjén is folyt az iszapbirkózás. 1918. november 11-én Linder Béla vezetésével magyar küldöttség utazott Belgrádba a fegyverszüneti egyezmény aláírására, amely egyebek mellett tisztázta volna a terület adminisztratív hovatartozását is. Ezzel egyidejűleg azonban a szerb kormány Belgrádban arról egyezettett Jaša Tomićtyal, hogy hívjanak össze Újvidéken nemzetgyűlést, amely kimondja a Vajdaság csatlakozását Szerbiához.⁶ Vagyis miközben a belgrádi vezetés a tárgyalóasztal mellett elvileg kész volt hozzájárulni a területen a magyar közigazgatás fenntartásához, a terepen kész helyzetet kívánt teremteni.

² CSUKA 1995,13-14.

³ 1918 novemberének első hetében a Bácska és a Bánát nagyobb településein sorra alakultak a nemzeti tanácsok, amelyek támogatásukról biztosították Károlyi kormányát. November 1-én Pancsova, Versec, Zombor, Újvidék; november 2-án Feketics, Kishegyes, Martonos, Óbecse; november 3-án Liliomos, Bácsordas Nagybecskerek; november 4-én Doroszló, Keresztúr, Bács, Zenta, Újverbász, Óverbász, Szépliget, Temerin, Kucora; november 5-én pedig Sajkásszentivánon alakult nemzeti tanács, ám azt a helyi szerb lakosság feloszlatta. MESAROS 1981.

⁴ KRIZMAN 1961, 180.

⁵ CSUKA 1995, 14.

⁶ A. SAJTI 2010, 29.

1918. november 13-án Linder Béla, a magyar kormány tárca nélküli minisztere aláírta a belgrádi katonai egyezményt, amely nem csak az ellenségeskedések beszüntetését deklarálta, de azt is leszögezte, hogy a délvidéki területek közigazgatása továbbra is a magyar kormány hatáskörébe tartozik. Ugyanakkor a területet a magyar kormánynak katonailag ki kellett ürítenie, ami előrevetítette, hogy adott esetben a magyar közigazgatás felszámolása rövid úton kivitelezhető lesz. S valóban, a bevonuló szerb katonaság a helyi szerb–horvát–bunyevac lakossággal karöltve nagyon hamar hozzálátott a demarkációs vonaltól délre eső területek közigazgatásának átvételéhez.⁷

A délvidéki területeknek a délszláv államba történő beintegrálása és a hatalomátvétel szempontjából döntő jelentőségű volt a saját tisztviselői kar pozícióba helyezése és a szerb–délszláv közigazgatás kiépítése. Ezért a Vajdaságban szinte a szerb csapatok bevonulásával egyidőben megkezdődött a Budapesthez igazodó magyar közigazgatás felszámolása. Ebben fontos szerepet játszottak a délvidéki szerb politikai erők, elsősorban a Radikális Párt, és annak vezetője, a fentebb már említett Jaša Tomić. Tomić – akinek érdemei a Délvidék elcsatolásában és a délszláv impérium alá kerülésében elvitathatatlanok – volt a kezdeményezője és fő szónoka szerb hadsereg délvidéki bevonulását megelőzően november 3-ára összehívott újvidéki szláv tömeggyűlésnek, amelyen megalakították a Szerb Nemzeti Tanácsot és megszervezték a Népőrséget, amely a gyűlés határozata értelmében „átmenetileg” irányítani fogja a „nép ügyeit”. Vagyis azt a szervezetet, amely már november elején deklarálta a fennálló és funkcionáló magyar közigazgatási apparátus ellensúlya kívánt lenni.

Időközben a két oldalról (magyar és szerb) folyó vetélkedés háromoldalúvá szélesedett: 1918. november 24-én a zágrábi Nemzeti Tanácsból megalakult Szlovén–Horvát–Szerb Állam parlamentje a Vajdaságra vonatkozóan is kimondta a délszláv földek egyesülését.⁸ A harmadik szereplőt azonban rövid úton semlegesítették, miután másnap, november 25-én a Baranya–Bácska–Bánát nemzeti tanácsai küldöttjeinek részvételével (757 küldöttből csak 6 volt német és 1 magyar) a szerb kormány és Tomić közötti megegyezésnek megfelelően Újvidéken megtartott Nagy Nemzetgyűlésen határozatban mondták ki a Délvidék–Vajdaság csatlakozását a Szerb

⁷ A szerb csapatok november 13-án bevonultak Szabadkára és Bajára, 15-én megszállták Pécsét, Barscot és Szigetvárt, 19-én Szabadkán leszerelték a magyar nemzetőrséget, egy nappal később pedig átvették Szabadkán a város közigazgatását. CSUKA 1995, 16.

⁸ Egészen pontosan úgy fogalmazott, hogy „...az egykori Osztrák-Magyar Monarchia összefüggő délszláv területein megalakult Szlovének, Horvátok és Szerbek Állama egyesül a Szerb Királysággal és Montenegróval egy egységes Szlovén–Horvát–Szerb Államban.” ŠTAMBUK-ŠKALIĆ – MATIJEVIĆ 2008, 147.

Királysághoz. Tehát a területek nem a majd megalakuló délszláv államhoz, hanem közvetlenül a Szerb Királysághoz csatlakoztak, annak váltak integráns részévé, aminek a későbbiekben az ország területi-közigazgatási felosztása során lett nagy jelentősége.⁹ Egyidejűleg megalakult a Nagy Nemzeti Tanács (Veliki narodni savet), a terület igazgatási feladatainak ellátására pedig, mintegy végrehajtó szerveként megalakították a Bánát, Bácska és Baranya Nemzeti Igazgatóságát (Narodna uprava), amelynek egyik legfontosabb feladatául egy hozzá hű hivatalnokréteg kialakítását határozták meg. Bár a közigazgatás új alapokra helyezése nem ment zökkenőmentesen, a Narodna uprava mégis viszonylag rövid időn belül elérte politikai pozícióinak megerősítését és azt, hogy adminisztrációs-igazgatási szervei a társadalmi-politikai élet minden területén funkcionáljanak.¹⁰

A fentiekből kifolyólag nem meglepő, hogy a magyar közigazgatás felszámolása 1918. november 25. után még nagyobb lendületet vett. Előmozdította ezt az a körülmény is, hogy 1918. december 1-én Belgrádban kihirdették a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság megalakulását, s az új állam hivatalosan is benyújtotta igényét a délvidéki területekre, ami a Vajdaságban, illetve Baranya–Bácska–Bánát területén komoly változások nyitánya lett.

A délszláv hatóságok elkezdték a saját közigazgatásuk kiépítését a Délvidéken, miközben 1920. június 4-ig e területek papíron a Magyar Királyság részét képezték. Erőfeszítéseiknek köszönhetően 1918-1919 fordulójára kettős, magyar-szerb párhuzamos közigazgatás alakult ki.¹¹ Az, hogy párhuzamos vagy kettős közigazgatásról beszélhetünk, elsősorban annak tudható be, hogy a szerbeknek, helyieknek és Belgrádnak együttesen, a leghatározottabb szándékuk ellenére sem sikerült egyik napról a másikra átvenni a terület közigazgatásának irányítását. A Délvidéken a délszláv közigazgatás bevezetése több hullámban történt. Első lépésben, mint láthattuk, a helyi viszonyoktól függően – mivel a megszálló szerb csapatok száma nem mindenütt tette lehetővé, hogy az október végétől a Délvidéken is megalakuló magyar nemzeti tanácsok nélkül is biztosítani tudják a rendet – megkezdődött a magyar nemzeti tanácsok és polgárőrsek felszámolása. Ezzel

⁹ Az, hogy az újvidéki Nagy Nemzeti Tanács közvetlenül Szerbiához, s nem pedig a megalakuló délszláv államhoz való csatlakozás mellett határozott, az a szerb kormány és a zágrábi Nemzeti Tanács, illetve a Jugoszláv Bizottság között a délszláv állam megalakulásának mikéntjéről és annak politikai berendezkedéséről folyó küzdelem szempontjából volt jelentős.

¹⁰ MESAROŠ 1981, 61.

¹¹ KECIĆ 1972, 123.

párhuzamosan folyt a megmaradt magyar csendőr- és határőr-alakulatok lefegyverzése.¹²

Második lépésben 1918 decemberében szinte minden nagyobb városban „lefejezték” a magyar közigazgatást. Leváltották a polgármestereket, a jegyzőket és a magasabb rangú városi tisztségviselőket Újvidéken, Versecen, Szabadkán és Pancsován.¹³ Ennek jogi megalapozását a Nagy Nemzeti Tanács 1918. december 4-i határozata biztosította, melynek értelmében a Narodna uprava átvett minden közigazgatási feladatot, új főispánokat nevezett ki és elfogadta az új hatalom által követelt hűségeskü szövegét.¹⁴ Az új igazgatási szerv gyakorlatilag a kormány funkcióját töltötte be, amelyen belül 11 ügyosztály, lényegében minisztérium működött.¹⁵ A magyar tisztviselői kar viszont, amely a lefejezése ellenére bizonyos területeken továbbra is nélkülözhetetlen maradt, mindvégig igyekezett magát Budapesthez tartani, fizetését is, amennyiben kapott egyáltalán, Budapestről várhatta.

Ennek a későbbi helyzethez mérten viszonylag „békésnek” tekinthető állapotnak 1919 tavaszán hirtelen vége szakadt. A szerb megszálló politika keményebbé válását és a magyar közigazgatás felszámolásának felgyorsítását és kíméletlen végrehajtását több – jugoszláv szempontból kedvezőtlen – tényező egy időben való felbukkanása idézte elő. Szerepet játszott benne egyebek mellett az, hogy a jugoszláv kormány félt egy, az olasz diplomáciai offenzíva eredményeként – bár nagyon homályosan –, de mégis csak körvonalazódni látszó olasz–magyar–román szövetségtől, amely veszélyeztethette volna a délvidéki területek megszerzését is.¹⁶ Közrejátszott benne a megszállt területeken, Pécsen, Szabadkán és Temesváron 1919 februárjában kitört általános sztrájk, amit a magyar kormány is üdvözölt, sőt részben ő maga szervezett. Közvetve befolyásolta Belgrád erőszakosabb fellépését az is, hogy a magyar kormány – szembeesülve a rideg valósággal – felhagyott a nagyhatalmak jóindulatába vetett feltétel nélküli bizalom politikájával, és

¹² MESAROS 1981, 57. Amikor a magyar kormány ez ellen tiltakozott, szerb részről azt válszolták, hogy a szóban forgó területeket a szerb hadsereg még a konvenció aláírása előtt szállta meg. RANKI 1988, 100.

¹³ Ez utóbbi városból a főispánt internálták is. KECIC 1972, 124. Lásd még MESAROS 1981, 62. December 5-én ugyanakkor arról döntöttek, hogy megfelelő szerb szakemberek híján, helyükön maradhatnak a régi bírák, de nem hozhatnak ítéleteket a magyar törvények szellemében. Uo.

¹⁴ SZÜTS 1991.

¹⁵ Itt kell megjegyezni, hogy Belgrád a Narodna upravat voltaképp sohasem ismerte el, csak hagyta működni, mert számára előnyös volt. „Önállósága” igen rövid életű volt, mert 1919 márciusától formailag is a belgrádi belügyminisztérium alá került, Bácska–Baranya–Bánát Úgyosztály néven. KECIC 1972, 122.

¹⁶ A Bánát hovatarozása került elsősorban veszélybe, lévén, hogy Románia igényt tartott az egész Bánságra.

nyilatkozataiban aktívabb magyar érdekképviseletet helyezett kilátásba.¹⁷ Végül, de nem utolsósorban a jugoszláv megszálló politika eldurvulásához hozzájárult a párizsi békekonzferenciának az utódállamokat bizonytalanságban tartó magatartása, ami arra készítette Jugoszláviát, hogy mielőbb kész tényeket teremtsen a megszállt területeken. A magyarországi tanács hatalom kiépülése pedig kellő alapul szolgált ahhoz, hogy Belgrádnak ne kelljen Magyarország részéről tiltakozásokkal számolnia, hiszen Kun Béla rezsimje révén Magyarország még a korábbi kormányoknál is jobban elszigetelte magát a nemzetközi politikai életben. Mindez együttesen eredményezte a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság részéről foganatosított erőteljesebb lépéseket, aminek eredményeként a területek státuszának nemzetközi jogi értelemben történő változatlansága ellenére 1919 derekára *de facto* megtörtént a délvidéki impériumváltás.

A centralizáció jegyében Belgrád már 1919. február 27-én felszámolta a vajdaságiak „külön kormányát”, a Narodna upravát. A Nagy Nemzeti Tanács utoljára március 11-én ült össze, majd ténylegesen is megszűnt. A mór megtette a kötelességét, a mór mehet. Ezt követően a Magyarországtól elcsatolt délvidéki területek igazgatása a belgrádi belügyminisztérium hatáskörébe került, ahol azt egy külön ügyosztály, a Bácska–Baranya–Bánát Ügyosztály intézte.

Másfelől figyelemre méltó az az önmérséklet, amivel Belgrád elutasította az újvidéki katonai körzet parancsnokának 1919. április 14-én tett javaslatát, hogy a magyar közigazgatás felszámolása érdekében egyszerűen érvénytelenítsék a belgrádi katonai konvenciónak azt a szakaszát, amely engedélyezte a magyar közigazgatási szervek helyben maradását és működését. *„Nap mint nap beigazolódik annak szükségessége, hogy ebben a kérdésben azonnal döntés szülessen. A magyar tisztviselők passzív ellenállása a vasúton, postán és táviró-, illetve telefonközpontokban továbbra is folyamatos.”* – írta Petar Bojović vajda, a szóban forgó beadvány szerzője, aki ezen „áldatlan” állapotok leküzdéséhez felhatalmazást kért *„minden olyan magyar polgári tisztviselő tisztségéből való felmentésére, akire a hűtlenség gyanúja vetődik”*, továbbá a veszélyes és káros elemek internálására.¹⁸ Belgrád azonban ekkor még nem kívánta jobban kiélezni a helyzetet. A kérdés megoldására elegendőnek tartotta a leváltásokat és a délszláv államra teendő hűségeskü megkövetelését, illetve beérte az annak megtagadása révén előállt helyzettel.¹⁹ Nem véletlenül, hiszen a magyar közigazgatás felszámolásának egyik leghatékonyabb

¹⁷ Károlyi március 2-i beszédében úgy nyilatkozott, hogy ha a világ elutasítja Wilson elveit, akkor Magyarországnak is fegyverrel a kezében kell szembeállni támadóival. AZ EST 1919. március 4.

¹⁸ KECIC1972, 139-140.

¹⁹ A. SAJTI 2010, 32.

adminisztratív eszköze az állameskü, illetve az államnyelv ismeretéből nyelvvizsga megkövetelése volt.²⁰

Fontos észben tartanunk azt is, hogy a magyar kormányok a békeszerződés aláírásáig kényszerben ügyeltek arra, hogy a területek hovatartozását illetően ne hagyjanak kétséget a felől, hogy e területek jogilag még Magyarország részét képezik. A magyar kormányzatok jogot formáltak a közigazgatás mellett a törvénykezés és az iskoláztatás fenntartására, a katonai sorozás jogára és adószedésre a megszállt területeken. Ennek megfelelően 1919 szeptemberéig Budapest a délvidéki tisztviselőket arra biztatta, hogy tagadják meg az új hatalom által követelt hűségesküt, még ha az az elbocsátásukat és kiutasításukat is vonta maga után. Változás a megszállt területeken maradt tisztviselők hűségesküjét illetően 1919 őszén állt be, amikor is a Friedrich-kormány már a látszólagos beilleszkedésre buzdította a tisztviselőket, majd a nemzetközi elfogadást nyert Huszár-kormány 1920 elején már egyértelműen a tisztviselők döntésére bízta, hogy leteszik-e az esküt. A háttérben az a megfontolás állt, hogy a magyarság érdeke a tisztviselők helyben maradását kívánta. Ekkorra ugyanis Budapest már hivatalos információkkal rendelkezett a határ pontos vonaláról, aminek a jövőbeni megváltoztatásához mindenképpen fontos volt a magyarok pozícióinak megtartása az elcsatolt részekben.²¹

*

A magyar kormány helyesen és előrelátóan gondolkodott, nem sokkal később ugyanis a trianoni békeszerződés szentesítette a délvidéki területek elcsatolását. 1920. június 4-én a Délvidék kikerült a honfoglalástól a török uralom másfél évszázados szakaszát nem számítva ezer éves folyamatos magyar államhatalom hatóköréből, s a terület a délszláv királyság integráns részévé vált. Ezzel *de jure* is lezárult a hatalomváltás, a különböző délszláv igazgatási szervek által hozott, addig elvileg törvénytelen tekinthető rendelkezések egyik napról a másikra legitimé váltak, s a területek közigazgatási rendjét ezt követően a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság alkotmánya és a hozzá kapcsolódó törvények rendezték.

²⁰ Ennek törvényi szabályozása ugyan váratott magára 1920 áprilisáig, ám ekkor az oktatási és művelődési miniszter 1920 áprilisi rendelete szerint a magyar tanítóknak három éven belül sikeres vizsgát kellett tenniük az államnyelv ismeretéből. A vizsga letételéig csak ideiglenes alkalmazásban állhattak. MESARÓŠ 1981, 138.

²¹ A döntésben ugyanakkor anyagi megfontolások is szerepet játszottak: „*az állam pénzügyi forrásai nem lesznek elegendők arra, hogy elszakadt véreink megélhetését a megcsonkított Magyarországon területén biztosíthassák*” szólt az érvelés a kormányülésen, amelyen azt is kimondták, hogy a hűségesküt letévő tisztviselő „*társadalmi bojkott alá nem vonható és azt neki szemrehányásul későbbi időben nem lehet felvetni.*” MOL K-27. 1920. január 3. Idézi A. SAJTI 2010, 37.

Bibliográfia

Levéltári források

MOL K-27 Minisztertanácsi jegyzőkönyvek. 1920. január 3.

Szakirodalom

A. SAJTI 2010 = A. Sajti Enikő, A Délvidék elcsatolása. In: Jeney Zsuzsanna, *Bűntudat és győztes fölény. Magyarország, Jugoszlávia és a délvidéki magyarok.* Szeged, 2010.

AZ EST = Az Est, 1919. március 4.

CSUKA 1995 = Csuka János, A délvidéki magyarság története 1918-1941. Püski Kiadó, Budapest, 1995.

EKMEČIĆ 1973 = Ekmečić, Milorad, Ratni ciljevi Srbije 1914. Srpska književna zadruga. Beograd, 1973.

KECIĆ 1972 = Kecić, Danilo, Revolucionami radnički pokret u Vojvodini 1917-1921. Novi Sad, 1972.

KRIZMAN 1961 = Krizman, Bogdan, Srpska vrhovna komanda u danima raspada Austro-Ugarske 1918. In: *Historijski zbornik.* God. XIV, 1961.

MESAROŠ 1981 = Mesaroš, Šandor, Položaj Mađara u Vojvodini 1918-1929. Novi Sad, 1981.

RÁNKI 1988 = Ránki György (főszerkesztő), Magyarország története. 8/1. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988.

ŠTAMBUK-ŠKALIĆ – MATIJEVIĆ 2008 = Štambuk-Škalić, Marina – Matijević, Zlatko (izabrali i priredili), Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba u Zagrebu, 1918-1919. Izabrani dokumenti Hrvatski Državni Arhiv, Zagreb, 2008.

SZÜTS 1991 = Szüts Emil, Az elmerült sziget. A Baranyai Szerb–Magyar Köztársaság. Pécs, 1991.